

DOENERS & DENKERS

Welke internationale denker heeft een grote invloed gehad op uw politieke visie en handelen, van wie hebt u echt iets geleerd, vroeg *De Morgen* aan zeven Vlaamse toppolitici. En bracht ze vervolgens samen voor een tweegesprek. Vandaag: oud-premier Jean-Luc Dehaene en de Amerikaanse futuroloog Alvin Toffler.

ALVIN TOFFLER

De Amerikaanse futuroloog Alvin Toffler (80), werd in de jaren zeventig en tachtig samen met zijn vrouw Heidi wereldberoemd met de boeken *Future Shock* (1970) en *The Third Wave* (1980), waarin hij een diepgravende analyse maakt van zowel de verandingsprocessen in de samenleving als de richting waarin die evolueren.

JEAN-LUC DEHAENE ALVIN TOFFLER

Ik heb 'The Third Wave' ontdekt in de jaren tachtig. Ik was toen minister van Sociale Zaken en voelde dat we ons systeem van sociale zekerheid aan die 'Third Wave' zouden moeten aanpassen. Tezelfdertijd was de uitdaging de visie op lange termijn: hoe je zo iets moet begeleiden, terwijl je geconfronteerd wordt met collega's en een bevolking die nog steeds halsstarrig vasthielden aan de remedies en denkpatronen uit die industriële samenleving

Het moet voor u een stuk moeilijker zijn geweest dan voor mij. Ik beschreef alleen wat ik zag en aanvoelde, u moest er ook iets mee doen. Het lijkt me logisch dat verschillende mensen verschillende belangen hebben, en in een beweging van de industriële samenleving naar de kennismaatschappij wordt dat altijd vergezeld van botsende belangen en dus conflicten. Hoe beheers je dat, maak je dat conflict veilig en productief, in plaats van destructieve krachten op te roepen?

Jean-Luc Dehaene: "Ik heb *The Third Wave* ontdekt in de jaren tachtig, toen je het gevoel had dat er veel fundamentele dingen in de samenleving aan het schuiven waren, zonder dat je daar de vinger op kon leggen. Wat hij als allereerste duidelijk beschreef, was dat die nieuwe golf eraan kwam, en dat we na een agrarische en een industriële samenleving naar een kennismaatschappij evolueerden. Nu klinkt dat voor iedereen redelijk vanzelfsprekend, maar wij zaten toen in een tijdsgewricht waarin men nog vond dat de eerste prioriteit was de mijnen open te houden en de staalindustrie te redden. Hij beschreef ook hoe onze hele maatschappelijke organisatie gericht was op die industriële samenleving: grote groepen mensen die in eenzelfde periode op eenzelfde plaats aan eenzelfde product werkten. Hij voorzag toen al thuiswerken, deeltijds werken, steeds grotere flexibiliteit.

"In die dagen klonk dat revolutionair, maar ik voelde meteen: hij heeft gelijk, daar gaan we naartoe. Dat de fenomenale groei van de steden gelinkt was aan de concentratie van mensen die industriële samenlevingen nodig hebben. Dat ook het institutionele raamwerk, zoals de natiestaat, gecreëerd was voor die noden. Dat systeem heeft twee eeuwen redelijk gewerkt, maar nu kwamen we terecht in een transitie omwille van de informatietechnologie. Dat je van massificatie naar demassificatie zou gaan, van uniformiteit naar diversiteit. De groeiende individualisering van de samenleving.

"Ik was heel erg onder de indruk, omdat ik ook een aantal van die dingen als beleidsmaker tegenkwam. Ik was toen minister van Sociale Zaken en ik voelde al dat we ons systeem van sociale zekerheid aan die 'Third Wave' zouden moeten aanpassen, dat we niet zouden kunnen blijven modelleren op een industriële loopbaan. Tezelfdertijd, en dat is de meest formidabele vraag voor een politicus, was de uitdaging de visie op lange termijn: hoe je zo iets moet begeleiden en gidsen, terwijl je geconfronteerd

wordt met collega's en een bevolking die nog steeds halsstarrig vasthielden aan de remedies en de denkpatronen uit die industriële samenleving."

Alvin Toffler: "Het moet voor u een stuk moeilijker zijn geweest dan voor mij. Ik beschreef alleen wat ik zag en aanvoelde, u moest er ook iets mee doen. Het is vleiend te weten dat je gelezen wordt, dat mensen erover nadenken en er praktische gevolgen proberen uit te distilleren. Het lijkt me logisch dat verschillende mensen verschillende belangen hebben, en in een beweging van de industriële samenleving naar de kennismaatschappij wordt dat altijd vergezeld van botsende belangen en dus conflicten. Hoe beheers je dat, maak je dat conflict veilig en productief, in plaats van destructieve krachten op te roepen?"

"In ieder land zie je tot vandaag die tweedegolfgemeenschappen botsen met derdegolfgemeenschappen. Mijn analyse helpt de conflicten te begrijpen die je iedere dag ziet opduiken, maar het is inderdaad veel moeilijker om als politicus die conflicten te beheersen."

Doen politici er eigenlijk nog wel toe? Wat moet gebeuren, zal gebeuren, of zij het nu vergemakkelijken of tegenwerken.

Toffler: "Ze kunnen het tegenhouden, jarenlang zelfs, dus ze hebben wel degelijk een invloed. Jammer genoeg vaak een negatieve. (lacht)"

Dehaene: "Wij werkten duidelijk vanuit een industriële staat, waarin je rol steeds verminderde. Zeker in een open wereld economie, waar het speerpunt van die derde golf elders in de wereld lag, en wij weinig anders deden dan volgen. Maar dat belet je niet na te denken over de vraag wat het equivalent moet zijn voor de natiestaat in die nieuwe wereld. Niet langer op het niveau van de naties, maar supranationaal. Want ook de geglobaliseerde kenniswereld zal nood hebben aan spelregels, aan orde-

ning. Toen de transitie tussen agrarische en industriële samenleving eraan kwam, had je hetzelfde: een powershift van de mensen die in de kastelen woonden en de grond bezaten naar een nieuwe groep industriëlen en burgers in de steden. Ook nu zul je progressief iets nieuws moeten bedenken en daar zijn geen stappenplannen voor, je moet het bijna uitvinden terwijl het gebeurt. Bovendien zie je nu een hele groep

beter konden maken. Ze zijn met alles tegelijk gestart en hebben daar veel geld in gestopt. Zij hebben die beslissing genomen in 1983. Toen lag op het partijbureau naast het Rode Boekje ook *The Third Wave*. Ze hadden een speciale oplage van 3.000 exemplaren laten maken, enkel voor de hogere partijaders, de anderen zouden er moreel door gecorrumpeerd kunnen worden, vermoed ik. (lacht) Na het partijcon-

stuk sneller dan wij, en dat zet ook druk op de klassieke sociale structuren. Je krijgt ook aberraties: corruptie, landdiefstal, uitbuiting. Maar historisch gezien hebben ze wel een fenomenale groei in economie en dus ook in welvaart gekend. Of ze dat zullen kunnen blijven volhouden is dan weer een ander verhaal."

Dehaene: "Ze kunnen dat een tijdje volhouden, zolang ze hun 10 procent groei halen. Maar met de crisis nu is dat onwaarschijnlijk, en is het best mogelijk dat er ginds interne spanningen zullen ontstaan, zodra ze geen fabrieken meer kunnen bouwen, maar er misschien moeten sluiten. Dat hou je niet, ook niet met een sterke centralisatie. Bovendien zie je nu al een groeiend verschil tussen de kustprovincies en de andere, en die spanning beheersen wordt ook een gigantisch probleem. Maar het blijkt wel dat landen die niet gebukt gaan onder de tradities van een industriële samenleving veel vlugger kunnen gaan."

Toffler: "Sommige wel, zeker waar de dingen niet zo gecompliceerd zijn, en waar je een overzichtelijke bevolking hebt die je in een proces van verandering kan doen geloven. Mijn vraag betreft Latijns-Amerika, Brazilië en de andere. Zij hebben meer gelegenheid gehad te veranderen dan ze echt gebruikt hebben. Ze zijn niet blijven hangen, maar ze hadden al veel verder kunnen staan. Ik ben niet zeker, maar ik denk dat een van de vertragende elementen daar religie is, katholicisme om precies te zijn."

Dehaene: "Om economisch vooruit te gaan, kies je het best een calvinistisch land. (lacht)"

Toffler: "Het speelt mee, zeker. Bovendien heb je die verschrikkelijke drugstoestanden, die een hypotheek leggen op een normale economische groei, omdat er hele maffiastaten ontstaan zijn, waar de reguliere macht overboord is gezet. Waar dus geen incentive is om naar de derde golf te gaan, omdat de economische impact van de misdaadkartels te groot is."

Dehaene: 'Voor mij kan globalisatie alleen werken met globale regels, die je ook kunt opleggen'

zich snel ontwikkelende landen, China op kop, die in sneltreinvaart onze evolutie overdoen. U onderstreept zeer terecht dat zij niet langer het nadeel hebben dat ze door al onze stappen moeten gaan, dat ze genieten van de wet van de remmende voorsprong, waardoor ze ons zelfs zouden kunnen overvleugelen. Is het ook uw indruk dat de oude industriële grootmachten trager zijn in de aanpassing aan de derde golf dan de jonge, zich nog maar recentelijk ontwikkelende economieën?"

Toffler: "Natuurlijk, kijk maar naar China. Zodra die de beslissing hebben genomen om van het agrarische naar het postindustriële samenleving. Toen we in de jaren tachtig in China ons boek presenteerden, zagen we al hoe ze een computer die ze ergens in een ander land hadden gevonden uit elkaar haalden om te kijken hoe ze die sneller en

gereguleerder van 1983 werd het verplichte leetuur in scholen over heel China. We waren op een bepaald ogenblik het meest gelezen boek geworden na de verzamelde geschriften van voorzitter Mao. De Chinezen hebben beslist op alle fronten tegelijk in te zetten, en het heeft hen geen windeieren gelegd."

Is dat geen rare paradox: de evolutie naar een geïndividualiseerde kennismaatschappij lukt het snelst in een niet al te democratisch en sterk gecentraliseerd systeem.

Toffler: "Om de evolutie op te starten wel, dan kun je veel meer hefboomen inzetten dan in een klassieke democratische structuur. Maar wanneer de welvaart verder verspreid geraakt onder de hele bevolking zal het waarschijnlijk lastiger worden om de kenmerken van die staat aan te houden, dan zullen ze wel moeten evolueren in een meer democratische richting. Ze gaan een